

УДК 336.5.614.2

ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ І СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ**Міщенко Д.А., д.н.з держ.упр.****Міщенко Л.О., к.е.н.***Університет митної справи та фінансів, м. Дніпропетровськ*

У статті розглянуто питання удосконалення фінансування соціального захисту і соціального забезпечення в Україні в сучасних умовах. Відзначено, що наразі загострюється протиріччя між необхідністю проведення жорсткої економічної політики і потребами забезпечення належного рівня соціального захисту людей, в той же час, світовий досвід свідчить, що розвитку економіки і розв'язанню соціальних проблем активно сприяє добре налагоджена система соціального страхування. Наголошено, що прогресивним напрямом соціальної політики, який забезпечує індивідуалізацію внесків застрахованих осіб, встановлює залежність розміру допомоги від сплати страхових внесків, страхового стажу, сприяє легалізації трудових доходів громадян є побудова системи соціального захисту населення на страховій основі. Констатовано, що в Україні запровадження такої системи має бути тісно пов'язане з податковою політикою та політикою грошових доходів населення, тому що перекласти на працівників частину сплати страхових внесків з роботодавців можна лише за умови підвищення доходів найманих працівників. Реформування системи фінансування соціальних заходів є важливим елементом соціальної політики, під час якої в основу всіх трансформацій мають ставитись інтереси, проблеми, потреби кожної конкретної людини, що потребує соціального захисту.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, фінансування, фінансові ресурси, видатки

UDC 336.5.614.2

FINANCING OF SOCIAL PROTECTION AND SOCIAL SECURITY IN UKRAINE**Mishchenko D., Dr.of Sc.****Mishchenko L., PhD in Econ.Sc.***University of customs and finance, Dnipropetrovsk*

This article analyzes the improvement of the financing social protection and social security in Ukraine in modern conditions. It is noted, that nowadays the contradiction between necessity of carrying out austerity economic and requirement to provide the appropriate level of social protection is exacerbated. At the same time, world experience shows that a well-organized system of social security actively promotes the economic development and the solution of social problems. It is also noted, that the

construction of the social protection system on the basis of insurance is a progressive direction of social policy, which provides individualization of contributions of insured persons, establishes the dependence of the size of benefit from the payment of insurance premiums, the insurance experience, promotes the legalization of labor incomes. It was stated, that in Ukraine the introduction of such system should be closely linked to fiscal policy and monetary incomes of the population policy, because it is possible to transfer part of the payment of insurance premiums from employers to employees only when employees incomes will increase. Reforming the system of the financing social activities is an important element of social policy, in which the basis of all transformations are treated interests, problems and needs of each person that requires of social protection.

Keywords: social protection, social security, financing, financial resources, costs

Актуальність проблеми обумовлюється тим, що соціальний захист є невід'ємною складовою політики держави відповідальної за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян. Соціальне забезпечення в Україні займає важливе місце в системі гарантій здійснення прав і свобод людини. Соціальне забезпечення визначається як система державних і суспільних заходів із матеріального забезпечення громадян на випадок старості, інвалідності, хвороби, в разі втрати годувальника та в інших установлених законодавством випадках.

Кінцевою метою соціального захисту є надання кожному членові суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності, можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності.

Забезпечення адекватної підтримки певних категорій громадян потребує постійних фінансових витрат та їх обґрунтованого розподілення. Саме тому удосконалення фінансування системи соціального захисту є важливим елементом державної політики.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретичні та методичні засади соціального захисту населення та обґрунтування необхідності удосконалення шляхів його фінансування розглядають такі вітчизняні науковці, як Н.П. Борецька, О.Я. Коваль, А.М. Колот, В.І. Куценко, Е.М. Лібанова, О.В. Макарова, О.Ф. Новікова, Ю. Павленко, О.М. Палій, О.Скрипник, Л.Л. Тарасенко, Н. Якуненко та інші. Проте, незважаючи на досить широке коло розглянутих теоретичних та практичних питань, досі актуальною залишається проблематика, що

пов'язана з визначенням напрямів вдосконалення фінансування соціального захисту в Україні. Невирішеною є проблема побудови такої системи фінансування соціального захисту населення, яка б відповідала можливостям вітчизняного бюджету та забезпечувала гідну якість життя тим, хто потребує допомоги.

Мета статті полягає у визначенні основних напрямів вдосконалення системи фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення в Україні в сучасних умовах.

Викладення основного матеріалу дослідження. Основні принципи системи соціального захисту закладені в Конституції України, яка «гарантує громадянам право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття від незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок внесків громадян, підприємств, установ, організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення». Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [7].

Основним нормативно-правовим актом є Закон України «Про соціальні послуги». У відповідності до його положень фінансування соціальних послуг здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів, коштів підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, коштів благодійної допомоги (пожертвувань), коштів одержувачів соціальних послуг та інших джерел, передбачених законодавством. У місцевих бюджетах повинні плануватися кошти, необхідні для фінансування соціальних послуг. У державному та місцевих бюджетах мають передбачатися кошти для фінансування цільових програм надання соціальних послуг. Фінансування територіальних програм розвитку соціальних послуг здійснюється за рахунок виділених місцевому бюджету цільових субвенцій чи шляхом кооперування коштів місцевих бюджетів на реалізацію спільних проектів [5].

Одним із дійових шляхів підвищення забезпечення бюджетними коштами соціальної сфери є забезпечення ефективного використання цих

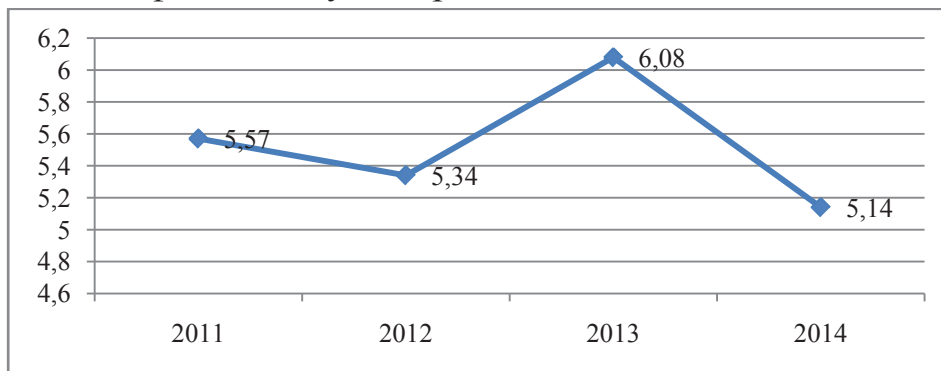
коштів. Воно повинно ґрунтуватись на аналізі достатності обсягів фінансових ресурсів, збалансованості потреб і можливостей їх забезпечення, обґрунтованості побудови фінансових потоків, оцінці рівня їх керованості й результативності, наявності інноваційних схем і важелів їх управління та інших складових фінансового менеджменту в цій сфері [4].

Забезпечення пріоритетних завдань направлених на фінансування системи соціального захисту держави відбувається через фінансовий механізм, що передбачає розробку й упровадження системи формування фінансових потоків бюджетів усіх рівнів. Водночас на сучасному етапі економічного розвитку в Україні між обсягами функцій з виконання соціальних зобов'язань держави і ресурсами, що спрямовуються для їх виконання, існує диспропорція і спостерігається недофінансування соціальної сфери [3].

У сучасних умовах розвинуті країни витрачають на фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в середньому близько 17% ВВП. Частка видатків державного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення у ВВП наведена на рисунку 1.

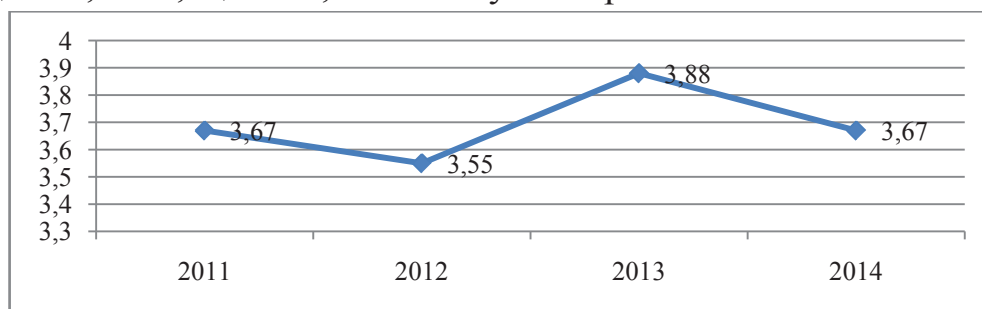
Аналіз частки видатків державного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення у ВВП свідчить про зменшення до 5,14 % у 2014 р. з 6,08% у 2013р.

Аналіз даних щодо частки видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення в Україні до ВВП дає змогу стверджувати, що наша країна за рівнем фінансування соціального захисту та соціального забезпечення значно відстає від більшості розвинених країн, що обумовлює потребу як у пошуку шляхів підвищення рівня фінансування соціальної сфери, так і у більш ефективному використанні цих коштів.

*Рис. 1. Частка видатків державного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення у ВВП, %
Складено авторами за даними [9].*

Частка видатків місцевих бюджетів на соціальний захист і соціальне забезпечення у ВВП наведена на рисунку 2. Аналіз рисунку 2 свідчить про зменшення частки видатків місцевих бюджетів на соціальний захист і соціальне забезпечення у ВВП, так у 2014 р. вона складала 3,67 %, що на 0,21 % ніж у 2013 р.

Рис. 2. Частка видатків місцевих бюджетів на соціальний захист і соціальне забезпечення у ВВП, %

Складено авторами за даними [9]

Аналіз динаміки видатків Державного бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення в Україні (наведена на рисунку 3), також свідчить про скорочення фінансування у 2014 р. в співставленні з 2013 р.

Рис. 3. Динаміка видатків Державного бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення на Україні, млрд. грн.

Складено авторами за даними [9].

Динаміку видатків місцевих бюджетів в Україні на соціальний захист розглянемо на рисунку 4.

Рис. 4. Динаміка видатків місцевих бюджетів на соціальний захист і соціальне забезпечення в Україні, млрд. грн.

Складено авторами за даними [9]

Через механізм перерозподілу доходів держава повинна гарантувати своїм громадянам достатній рівень соціального захисту. Враховуючи рівень доходів більшості соціальних груп, постає термінова необхідність за допомогою соціальних важелів сприяти нівелюванню різкої диференціації доходів у суспільстві [1].

Цей механізм повинен передбачати формування джерел фінансування за рахунок державних та приватних пенсійних фондів, коштів бюджету, позабюджетних коштів, приватних пенсійних систем.

Одним із завдань теперішньої соціальної політики нашої країни варто виокремити заходи зі зниження негативного впливу як внутрішніх так і зовнішніх факторів на систему соціального страхування, шляхом покращення демографічної політики, науково-технічного розвитку, встановлення гідного рівня заробітної плати та підвищення обсягів валового внутрішнього продукту та обсягів виробництва в цілому [2].

Реформування системи фінансування соціальних заходів є важливим елементом соціальної політики, під час якої в основу всіх трансформацій мають ставитись інтереси, проблеми, потреби кожної конкретної людини, що потребує соціального захисту [8]. Даний процес здійснюється за двома пріоритетними напрямками:

1. Встановлення економічно обґрунтованих розмірів соціальних виплат відповідно до рівня заробітку, стажу трудової діяльності і розмірів перерахованих страхових внесків. Вирішення цієї проблеми можна здійснити на основі персоніфікованого обліку страхових внесків по окремих видах страхування, підвищення зацікавленості застрахованих осіб у збільшенні страхових відрахувань за рахунок власних коштів і контролі за витрачанням страхових коштів;

2. Впорядкування вимог до надання соціальних виплат. Повинен діяти принцип, відповідно до якого при настанні страхового випадку допомога виплачуватиметься лише за умови втрати заробітку [6].

Висновки. В сучасних умовах загострюється протиріччя між необхідністю проведення жорсткої економічної політики і потребами забезпечення належного рівня соціального захисту людей, що стає необхідним елементом функціонування цивілізованого суспільства. Світовий досвід свідчить, що розвитку економіки і розв'язанню соціальних проблем активно сприяє добре налагоджена система соціального страхування. Зауважимо, що реалізація системи соціального

захисту населення на страховій основі – прогресивний напрям соціальної політики, який забезпечує індивідуалізацію внесків застрахованих осіб, встановлює залежність розміру допомоги від сплати страхових внесків, страхового стажу, сприяє легалізації трудових доходів громадян. Але, слід зауважити, що в Україні запровадження такої системи має бути тісно пов'язане з податковою політикою та політикою грошових доходів населення.

Серед основних напрямів вдосконалення системи фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення в Україні можна назвати:

- забезпечення адресного характеру соціального захисту незахищених верств населення;
- запровадження непрямих методів оцінювання доходів (громадян) домогосподарств, які претендують на одержання соціальної підтримки;
- запровадження механізму проведення досліджень (на постійній основі) щодо наявності індивідуальних потреб у відповідній соціальній підтримці (соціальні послуги, допомога та пільги);
- запровадити функціонування єдиних підходів до механізму визначення вартості (собівартості) соціальних послуг та проведенні постійної оцінки, аналізу, індивідуальних потреб у соціальних послугах, планування, розробки та запровадження державних соціальних стандартів соціальних послуг та стандартів якості цих послуг;
- забезпечити реальні права окремих категорій осіб на пільги від держави з урахуванням їх сукупного доходу, індивідуалізації цього права, особливо за професійною ознакою, а також з метою створення стимулів до ресурсозбереження та економії бюджетних коштів.
- запровадження системного підходу щодо законодавчого та нормативно-правового забезпечення системи соціального захисту і, зокрема, системи надання соціальних послуг, допомоги та пільг;
- вдосконалення нормативно-правової бази соціального захисту населення, зокрема закріплення в нормативно-правових документах можливості отримання певних податкових пільг при запровадженні в життя певних соціальних проектів та програм;
- сприяння зайнятості населення шляхом створення нових робочих місць та збереження існуючих;
- запровадження заходів щодо детінізації доходів населення;

- розвиток недержавної складової в системі соціального захисту населення, передача частини фінансових ресурсів і повноважень у сфері соціального обслуговування та надання соціальних послуг недержавному сектору;

- налагодження партнерських відносин у сфері соціального захисту населення з комерційними банками, страховими організаціями, громадськими організаціями та іншими інституційними одиницями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Винник С.О. Сучасні системи соціального захисту населення і перспективи їх запровадження в Україні / С.О. Винник, Н.М. Пилипенко // Економіка і регіон. – 2011. - №1. – С.118-119.
2. Івашова Л.М. Фінансові механізми реалізації соціальної політики держави: пільги та субсидії для населення / М.Ф.Івашов, Л.М.Івашова // Вісник Академії митної служби України. Серія: «Державне управління»/ науковий збірник. - 2013. - №2. - С. 34-42.
3. Корнієнко О.В. Проблеми бюджетного фінансування соціальної сфери та шляхи вирішення / О.В. Корнієнко // Економічний простір. – 2011. – Вип. 46. – С. 172–179.
4. Кочемировська О.О. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні : аналітична доповідь / О.О. Кочемировська, О.М. Пищуліна – К. : НІСД, 2012. – 88 с.
5. Лейбенко Г.В. Вдосконалення системи соціального захисту і соціального забезпечення України / Г.В. Лейбенко //Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 16 (205). – С. 37-44.
6. Міронова Л.О. Бюджетний процес: сутність, стадії здійснення та методи управління / Л.О. Міронова, В.Є. Дем'яненко, М.І. Буряк // Вісник ДДФА: Економічні науки. – Дніпропетровськ.: 2012. – №2 (28). – с 127-133.
7. Михайловська І.М. Система соціального захисту населення в Україні: сутність, основні складові та напрямки вдосконалення / І.М. Михайловська, О.В. Неліпович // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 6. – С.118-119.
8. Михальченко Г.Г. Застосування світового досвіду для удосконалення шляхів фінансування системи соціального захисту в Україні / Г.Г.Михальченко, Ю.О. Грищенко // Вісник Дніпропетровського університету: серія «Економіка» – 2014. – Випуск 8/1. – С.32-40.
9. Сидор І.П. Бюджетне забезпечення соціального захисту населення: теоретичні аспекти та вітчизняна практика / І.П. Сидор // Ефективна економіка – 2015. – №9. – С.118-126.
10. Скулиш Ю.І. Вдосконалення механізму фінансування соціальної сфери в Україні /Ю.І. Скулиш // Економіка і держава. – 2011. - №6. – С.32-36.